

Votre Programme Matmidim – Chiour BETH

SPECIAL VEILLEE D'HOCHAANA RABA תשפ"ב

Souguia n° 37

בס"ד

Matmidim

Programme d'étude Mondial

Sujet de la soirée:

BAL TOSSIF

A l'occasion de cette veillée d'Hochaana Raba, nous étudierons le sujet de Bal Tossif (l'interdit de rajouter des Mitsvot à celles déjà existantes dans la Torah) qui comporte en l'occurrence plusieurs implications avec la Mitsva de Souka.

Ce sujet étant très vaste dans le Chass, nous tenterons humblement de relever les points essentiels, en étudiant les sources de Guemarra et des Richonims qui ont eu des incidences sur la Halah'a.

Bon Limoud sur Matmidim

Et H'ag Saméah' !

Tephila avant le Limoud

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חברי, שלא אמר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מתר אסור ולא על אסור מתר, ולא יפשו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. כי יי יתן חכמה מפיו ועת ותבונה. גל עיני ואביטה נפלאת מתורתך

Tephila après le Limoud

מודה אני לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש. ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים. אני משפים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורדם לבאר שחת. אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך

L'étude pour cette veillée est dédiée Léilouy Nishmat Hadassa bat Sarah
Et Lirfoua Chéléma de Myriam bat Aïcha et Esther bat Rakh'eli

Premier point : Les sources de l'interdit

Etudier l'explication de Rachi (issue du Sifri) des Psoukim suivants. Quelle particularité apparaît dans les exemples de Mitsvot qu'il cite ?

* דברים פרשת ואתחנן פרק ד פסוק ב

לֹא תִסְפוּ עַל-הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשִׁמֹּר אֶת-מִצְוֹת יְקֻנֶּק אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם

רש"י דברים פרשת ואתחנן פרק ד פסוק ב

לא תספו - כגון חמש פרשיות בתפילין חמשת מינין בלולב וחמש ציציות, וכן ולא תגרעו

* דברים פרשת ראה פרק יג פסוק א

אֵת כָּל-הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אִתּוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא-תִתְּסַף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ

Etudier cette Mishna et Guemarra. Expliquer la Mah'loket entre Rabi Yehoua et Rabi Méir. Pensez-vous que d'après Rabi Méir il est toujours possible d'ajouter une autre sorte au loulav sans transgresser Bal Tossif ?

לולב הגזול פרק שלישי סוכה לו:

דלא בעי הדך אללא משום דבעי מינו: ומאי טעמא. בעי מינו כיון דאמר לולב לרבי אגד הוה ליה אף האגד מן המנוה: ואי מייסי מינא אחרינא כו'. ועובר משום כל תוסף: אללא בארבעס מינין

הם אמרו לו אין זה הדר: מתני' אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אפי' בחוט במשיחה אמר רבי מאיר מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בנימוניות של זהב אמרו לו במינו היו אוגדין אותו מלמטה: גמ' אמר רבא אפי' בסיב אפי' בעיקרא דדיקלא ואמר רבא מ"ט דרבי יהודה קסבר לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה חמשה מינין] ואמר רבא מנא אמינא לה דסיב ועיקרא

Deuxième point : Les délimitations de l'interdit

Pourquoi les Mitsvot instituées par les Hazal ne sont pas concernées par Bal Tossif ?

Comment comprenez-vous la différence entre le Rambam et Raavad ?

Y a-t-il Bal Tossif pour les Mitsvot « Lo taassé » (négatives) ?

רמב"ם הלכות ממרים פרק ב הלכה ט

הואיל ויש לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר ויעמוד איסורו לדורות וכן יש להן להתיר איסורי תורה לפי שעה מהו זה שהזהירה תורה לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, שלא להוסיף על דברי תורה ולא לגרוע מהן ולקבוע הדבר לעולם בדבר שהוא מן התורה בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה, כיצד הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו מפי השמועה למדו שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב, בין בשר בהמה בין בשר חיה אבל בשר העוף מותר בחלב מן התורה, אם יבוא בית דין ויתיר בשר חיה בחלב הרי זה גורע, ואם יאסור בשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה הרי זה מוסיף, אבל אם אמר בשר העוף מותר מן התורה ואנו נאסור אותו ונודיע לעם שהוא גזרה שלא יבא מן הדבר חובה ויאמרו העוף מותר מפני שלא נתפרש כך החיה מותרת שהרי לא נתפרשה, ויבא אחר לומר אף בשר בהמה מותרת חוץ מן העז, ויבא אחר לומר אף בשר העז מותר בחלב פרה או הכבשה שלא נאמר אלא אמו שהיא מינו, ויבא אחר לומר אף בחלב העז שאינה אמו מותר שלא נאמר אלא אמו, לפיכך נאסור כל בשר בחלב אפילו בשר עוף, אין זה מוסיף אלא עושה סייג לתורה וכן כל כיוצא בזה.

השגת הראב"ד : הואיל ויש לב"ד לגזור ולאסור וכו'. א"א כל אלה ישא רוח שכל דבר שגזרו עליו ואסורו לסייג ולמשמרת של תורה אין בו משום לא תוסיף אפילו קבעוהו לדורות ועשאוהו כשל תורה וסמכוהו למקרא כדאשכחן בכמה דוכתי מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם גרע לפי צורך שעה כגון אליהו בהר הכרמל אף זה דבר תורה הוא עת לעשות לה' הפרו תורתך, ולא תמצא איסור מוסיף אלא במצות עשה כגון לולב ותפילין וציצית וכיוצא בהן בין לשעה בין לדורות בין שקבעה בדבר תורה בין שלא קבעה

De quoi s'étonne le Kessef Mishnei ? Comment le Radbaz explique-t-il l'avis du Raavad ?

כסף משנה הלכות ממרים פרק ב הלכה ט

הואיל ויש רשות לגזור וכו'. כתב הראב"ד א"א את כל אלה ישא רוח וכו'. ואני אומר שמ"ש הראב"ד שכל דבר שגזרו עליו ואסורו וכו' וכי רבינו אינו אומר כן שהוא משיג עליו שהרי בשר עוף בחלב שהביא רבינו לדמיון ודאי שלעולם אסור וגם בתחלת דבריו כתב כן בפירוש הואיל ויש רשות לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר ויעמוד איסורו לדורות ואם סמך השגתו במה שאמר וסמכוהו למקרא וכו' והלא רבינו אינו אומר שאסור אלא כשאומרים שהוא של תורה ממש אבל כשאומרים קרא אסמכתא בעלמא הרי הם אומרים שאינו של תורה ושאינו הפסוק ההוא מורה עליו אלא שהוא אסמכתא בעלמא. ומ"ש ואם גרע לפי צורך שעה וכו' כבר כתב רבינו בפרק זה וכן אם ראו לבטל מצות עשה או לעבור על מל"ת כדי להחזיר רבים לדת וכו' עושין לפי מה שצריכה השעה. ומ"ש ולא תמצא איסור מוסיף וכו' נראה שזה עיקר השגתו ולא ידעתי טעם לסברתו וכי האומר שבשר עוף בחלב אסור מן התורה שהתורה אסרה מין אחד של בשר וה"ה לכל מידי דמיקרי בשר לא יקרא מוסיף הא ודאי מוסיף נקרא

(Suite du Kessef Mishnei optionnelle)

על מ"ש רבינו פה מפי השמועה למדו שזה שאסר הכתוב וכו' בין בשר בהמה בין בשר חיה קשה ממ"ש בפ"ט מהל' מאכלות אסורות דבשר חיה אינה אלא מד"ס וי"ל דהתם קושטא דמילתא קאמר שפסק כר"ע אבל מ"מ כיון דחזינן בגמרא (חולין קט"ז) דלוי איקלע לבי (יוסף רישבא) ואמר אתריה דר"י בן בתירא הוה ואמינא דילמא דרש להו כר"י הגלילי מעתה כשיעמוד ב"ד ויאמר בשר חיה מותר מן התורה אלא שאנו נאסור אותו מפני סייג כבר אפשר שיהיה גורע אם יהיה במקום שנוהגין כרבי יוסי הגלילי וכדי ליקח משל בדבר דשייך ביה גורע ושייך ביה מוסיף נקטה בענין זה ולא חשש שנבוא לטעות מכאן לענין הדין מאחר שבמקומו (פסק) כר' עקיבא דחיה אינה מן התורה

רדב"ז הלכות ממרים פרק ב הלכה ט

מהו זה שהזהירה תורה וכו'. דעת רבינו שבכל התורה שייך בל תוסיף ובל תגרע והביא משל מבשר בחלב וכיוצא בזה אם יאמר אדם אין איסור דם מן התורה אלא דם בהמה ועוף שכך כתיב לעוף ולבהמה אבל דם חיה אינו מן התורה הרי גורע דחיה בכלל ואם יאמר דם האדם אסור מן התורה הרי זה מוסיף שאין זה אסור אלא מדברי סופרים וגזרו עליו כדי שלא יבוא לידי איסור תורה וכיוצא בזה תמצא בכל האיסורין והסייגות שגזרו חכמים והא כתיב לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמור את מצות ה' אלהיכם ולעיל מיניה כתיב שמע ישראל אל החוקים והמשפטים משמע דמצות לא תוסיף ולא תגרע קאי אכל מצות ה' בין מ"ע בין מצות ל"ת ולמה נאמר דלא שייך אלא אמ"ע ומה שלא הזכירו במצות בל תוסיף אלא מצות עשה היינו דשייך בהם בל תוסיף ובל תגרע בין לשעה בין לדורות בין קבעה בין לא קבעה אבל גבי מצות ל"ת לא שייך בל תוסיף שאם הוא יחיד רשאי אדם לאסור עצמו בדבר המותר ואם הוא בית דין דקבעי התוספת לדורות לסבה מן הסבות אין כאן בל תוסיף והם כל גזירות חכמים ואם הורו להלקות את מי שאכל בשר עוף בחלב לפי שהוא אסור מן התורה עברו על בל תוסיף וכן בל תגרע לא עבר אלא א"כ קבע אותה לדורות אבל לפי שעה לא עבר כי הנך עובדי דכתבינן לעיל. ומ"ש הראב"ד ז"ל שכל דבר שגזרו עליו ואסרוהו לסייג ולמשמרת של תורה אין בו משום מוסיף אפי' קבעוה לדורות וכו' אין כוונתו דלא עבר על בל תוסיף שגם רבינו כתב כך אין זה מוסיף אלא סייג לתורה אלא כוונתו לומר דלא שייך בזה וכיוצא בו מוסיף אלא הרי הוא מכלל התורה שנעשה סייג לה. כללא דמלתא דעת רבינו שבכל התורה כולה שייך בל תוסיף ובל תגרע וזהו דעתי אף על פי שאיני כדאי להכריע.

L'avis du Ramban correspond à laquelle des deux Chitot vues précédemment (Rambam / Raavad) ?

Quelle condition rajoute-t-il concernant les références aux versets ? Comment comprendre selon lui la Takana de Nétilat Yadaïm qui ne fait référence à aucun verset ? Pouvez-vous justifier la Mitsva de H'anouka selon lui ?

רמב"ן דברים פרשת ואתחנן פרק ד פסוק ב

לא תוסיפו - כגון חמש פרשיות בתפילין חמשה מינין בלולב חמש ציציות, וכן לא תגרעו, לשון רש"י. וכך אמרו בספרי (ראה) מנין שלא תוסיף על הלולב ועל הציצית ת"ל לא תוסיפו, ומנין שאין פוחתים מהן ת"ל לא תגרעו. מנין שאם פתח לברך ברכת כהנים לא יאמר הואיל ופתחתי לברך אומר ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם, ת"ל הדבר, אפילו דבר לא תוסיף עליו. אבל לא באלה בלבד אמרו, אלא אף הישן בסוכה בשמיני בכונה לוקה, כמו שמזכר במסכת ראש השנה (כח ב), וכן אם יעשה החג ששה עובר בלאו הזה

ולפי דעתי אפילו בדא לעשות מצוה בפני עצמה כגון שעשה חג בחדש שבדא מלבו כירבעם (מ"א יב לג), עובר בלאו. וכך אמרו (מגילה יד א) לענין מקרא מגלה, מאה ושמונים נביאים עמדו להם לישראל ולא פחתו ולא הוסיפו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש וכו'. ובירושלמי (מגילה פ"א ה"ה) שמונים וחמשה זקנים ומהם כמה נביאים היו מצטערים על הדבר, אמרו כתוב אלה המצות אשר צוה ה' את משה, אלו המצות שנצטוו מפי משה, כך אמר לנו משה ואין נביא אחר עתיד לחדש דבר לכם, ומרדכי ואסתר רוצים לחדש לנו דבר, לא זזו משם נושאין ונותנין בדבר עד שהאיר הקדוש ברוך הוא עיניהם וכו'. הרי שהיתה המצוה הזו אסורה להם, א"כ היא בכלל לא תוסיף עליו, אלא שלא למדנו למוסיף על פי נביא אלא מן הכתוב

שאמר "אלה המצות" אין נביא רשאי לחדש בו דבר מעתה. ומה שתקנו חכמים משום גדר, כגון שניות לעריות וכיוצא בהן, זו היא מצוה מן התורה, ובלבד שידע שהם משום הגדר הזה ואינן מפי הקדוש ברוך הוא בתורה

Optionnel : analyser les paroles du Sefer Hah'inoukh', comment comprend-il les Chitot vues précédemment ?

ספר החינוך פרשת ראה מצוה תנד

[...] ורובי המפרשים יאמרו דלא שייך לא תוסיף כלל אלא במצות עשה, והענין הוא לפי מה ששמעתי אני מפי מורי ישמרו אל כגון מי שמניח שני תפילין כשרין בראשו או בידו, וכן העושה חמש טוטפות בתפילין, וכמו כן הנוטל שני לולבין כשרים בידו וכן כל כיוצא בזה, וכן היושב בסוכה אחר החג בכוונה לעשות מצות סוכה אף על פי שידוע שעבר זמנה, שאין עוברין משום כל תוסיף אלא במכויין לעשות המצוה, וכן הנוטל לולב אחר החג ומכויין לעשות בו המצוה עם היותו יודע שעבר החג. וכן הוא בגמרא בראש השנה פרק ראוהו בית דין [כ"ח ע"ב] דמסיק התם, אלא אמר רבא לצאת לא בעי כוונה, כלומר שמצוות אין צריכות כוונה, לעבור בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה. אבל הנוטל לולב בחג אפילו מאה פעמים ביום על דעת לצאת בכל פעם ופעם אין כאן כל תוסיף, וכן התוקע בשופר ביום ראש השנה כמה פעמים וכן כל כיוצא בזה. ואין צריך לומר שהנוטל לולב פסול וכן אם אגד עמו מין פסול אליבא דהלכתא דקיימא לן אין צריך אגד שאין כאן משום כל תוסיף [...]

Etudier la preuve du Minh'at Hinoukh avec l'interdiction d'Adam Harichon à H'ava de toucher au Ets Hadaat. Comme qui penche-t-elle ? Pourriez-vous apporter une contradiction à cette preuve ?

מנחת חינוך פרשת ראה מצוה תנד אות א

[...] והראב"ד השיג על הר"מ וכן מביא הרהמ"ח בשם רוב מפרשים דבלאו לא שייך כלל כל תוסיף כיון דהוא סייג לתורה ואפי' אם קבעוהו כשל תורה וכו' וסברתם נראה כיון דהתורה ציותה לעשות סייג לתורה מושמרתם את משמרתו א"כ זה מצוה מה"ת לא שייך כל תוסיף כיון שהקב"ה צוה כן שיעשו סייגים וגדרים רק בעשה שייך כאשר יבואר בס"ד. וע' בסנהדרין דף ק"ט מבואר שם אמר חזקי' מניין שכל המוסיף גורע שנא' אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו. וע' ברש"י דע"ז נכשלה ע"ש וכן פרש"י בחומש ע"י שהוסיפה וכו' שנא' אל תוסיף וכו' ובדאי אדם אמר לה כן דאם היא בעצמה אמרה כן אין ראי' מה שדחפה ונגעה אם היתה יודעת האמת. ומבואר דאדם עשה שלא כדין מה שהוסיף. ובאמת מצוה לעשות סייג להרחיק מן העבירה א"כ לא שייך מוסיף. ולדברי הר"מ ניחא דאמר לה בשם השי"ת שהוא ב"ה צוה כן. ועי"ז הוסיף שלא כדין דאלו היה אמר לה דזה הוא רק סייג ולא מפי הקדוש ברוך הוא לא נכשלה. אבל לדעת הראב"ד לא עשה עבירה כלל כי לדבריו רשאי לומר על דרבנן תורה ומוכח כדברי הר"מ אך אין למדין הלכות מתוך אגדה [...]

Troisième point : nécessité d'avoir l'intention de rajouter une Mitsva

La Guemarra dans Roch Hacha relève la Mahloket si les Mitsvot nécessitent une intention de s'aquitter lorsqu'on les accomplit ou bien l'action suffit pour être quitte même sans intention. Abayé et Rava ont tenté d'apporter des preuves pour ce débat ; quelles conclusions pouvez-vous donner pour chacun d'eux concernant Bal Tossif ? Pourquoi dormir dans la Souka le 8ème jour n'est pas interdit par Bal Tossif ?

כח: ראוהו בית דין פרק שלישי ראש השנה

אלא מעשה. דשאין מתכוין למצוה כמתכוין דמי: הישן בשמיני בסוכה. שלא לשום מצוה: ילקה. שהרי מוסקיף על מצוה ועובר משום כל מוסקיף: מצום אין עובר עליהן. בכל מוסקיף אלא בזמן כגון חמשת המינין בלולב ויה' טוטפות בתפלין חמש יציאות בטלית אבל מוספת יוס על ימים או שעה על שעה אין זה מוסקיף: בשלא סיים. אלא הוסיפה באמצע: והא סיים קסני. בצרייתא: הניסנין במסנה אחס. כגון דס צכור שנתערב צדס צכור מצירו או צדס מעשר: ינסנו מסנה אחס. והרי יש צה משיהן ועולה לשניהן: מסן ארבע. שלמים ואשם ועולה ומודה:

מנבחה נבוחי א"ל אביי' אלא מעתה יהישן בשמיני בסוכה ילקה אמר לו שאני אומר מצות אינו עובר עליהן אלא בזמן מתיב רב שמן בר אבא ימנין לכהן שעולה לדוכן שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל אוסיף ברכה אחת משלי כגון ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ת"ל לא תוסיפו על הדבר והא הכא כיון דברך ליה עברה ליה זמניה וקתני דעבר הכא במאי עסקינן בדלא סיים והתניא סיים סיים ברכה אחת והתניא סיים כל ברכותיו שאני הכא כיון דאלו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך כוליה יומא זמניה הוא ומנא תימרא

דתנן ה'היתנין במתנה אחת שנתערבו בניתינן מתנה אחת ינתנו מתנה אחת מתן ד' במתן ד' ינתנו במתן ד' מתן ד' במתן אחת ר"א אומר ינתנו במתן ד' רבי יהושע אומר ינתנו במתן אחת אמר לו ר"א הרי הוא עובר על כל תגרע אמר לו ר' יהושע הרי הוא עובר על כל תוסף א"ל ר"א לא נאמר כל תוסף אלא כשהוא בעצמו אמר לו ר' יהושע לא נאמר כל תגרע אלא כשהוא בעצמו ועוד אמר רבי יהושע כשלא נתת עברת על כל תגרע ולא עשית מעשה בידך כשנתת עברת על כל תוסף ועשית מעשה בידך והא הכא כיון דיהיב ליה מתנה מבכור עברה ליה לזמניה וקתני דעבר משום כל תוסף לאו משום דאמרינן כיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא הדר מזה מיניה כוליה יומא זמניה [ממאי] דלמא קסבר ר' יהושע מצות עובר עליהן אפי' שלא בזמן רב שמן בר אבא מ"ט שביק

Etudier le Tour suivant. Comment le Beit Yossef l'a-t-il compris et comment semble-t-il trancher dans son Choulhan Aoukh ? Comment le Bah' le repousse ? Peut-on en déduire une nouvelle condition dans Bal Tossif ?

טור אורח חיים הלכות לולב סימן תרנא

[...] לא יקח מין אחר במקומו ולא יפחות מהן ולא יוסיף עליהן מין אחר אפי' אם לא יאגדנו עמהם אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב איכא בל תוסיף [...]

בית יוסף אורח חיים סימן תרנא

ומ"ש דכשמוסיף מין אחר אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב אינו עובר עליו קשה דהא אסיקנא בסוף פרק ראוהו בית דין (ר"ה כח:) דלעבור בזמנו לא בעי כוונה

שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרנא סעיף יד

לא יוסיף מין אחר על ארבעת המינים, משום בל תוסיף (דברים ד, ב)

ב"ח אורח חיים סימן תרנא יג

ומ"ש ולא יוסיף עליהן מין אחר (וכו') אפילו אם לא יאגדנו עמהם. פירוש דהוה סלקא דעתך אמינא כיון שנותן אותו חוץ לאגד ליכא משום בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי אפילו הכי מאחר שנוטל אותו מין אחר כדרך גדילתו אפילו חוץ לאגד חשיב כמוסיף כך פירשו התוספות פרק לולב הגזול (לא ב ד"ה הואיל) עיין שם. וזה שכתב רבינו אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב כלומר שיאחזנו דרך גדילתו כמצותו של לולב איכא משום בל תוסיף אבל אם לא אחזו בדרך גדילתו כמצותו של לולב ליכא משום בל תוסיף ובזה נתיישב מה שהקשה הבית יוסף ז"ל וזה לשונו ומה שכתב דכשמוסיף מין אחר אם יאחזנו בידו עמהן שלא לשם מצות לולב אינו עובר עליו קשה דהא אסיקנא בפרק ראוהו בית דין דלעבור בזמנו לא בעי כוונה עכ"ל ואף לפי משמען של דברים וכמו שהבינים הבית יוסף יש לתרץ ולומר דסבירא ליה לרבינו כהרא"ש (ר"ה פ"ג סי' יא) דפסק כמאן דאמר צריכות כוונה כדלעיל בסימן תקפ"ט (עמ' תא ד"ה וצריך) ומסקנא דהתם היא אליבא דרבא דאמר מצות אין צריכות כוונה אבל למאן דאמר צריכות כוונה לעבור נמי בעי כוונה אפילו בזמנו. ואפילו אם תמצא לומר דלעבור בזמנו לא בעי כוונה אף למאן דאמר צריכות כוונה אפילו הכי לא קשה מידי דמאחר דהתוספות בפרק לולב הגזול (שם) כתבו דהא דאמרין בסנהדרין (פח ב) למאן דאמר אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי דהיינו לענין דאין כל המוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר על בל תוסיף אם כן לפי דעת הרא"ש ורבינו דפסקו דמצות צריכות כוונה צריך לומר שיאחזנו בידו לשם מצות לולב דאם לא כן ידי מצוה נמי לא יצא ומאחר שרבינו כתב דאיכא משום בל תוסיף ומשמע אבל ידי מצוה יצא לכך הוצרך לומר דהיינו שאוחזם בידו לשם מצות לולב וראשון ושני שכתבתי מתיישב יותר

Comment le Hafets Haim tranche-t-il dans son Biour Halaha ?

ביאור הלכה סימן תרנא סעיף יד ד"ה משום בל

משום בל תוסיף - הנה יש דיעות בין הראשונים אית דאמרי דאע"ג דאמרין בגמרא (סנהדרין דף פ"ח ע"א) דלפי מה דקי"ל לולב א"צ אגד אפילו אם אגדו למין החמישי ביחד עם הארבעה מינים כמאן דלא אגדו דמי וכל אחד לחודיה קאי היינו רק לענין שאין מגרע בזה את הארבעה מינים ויוצא בהן אבל עכ"פ עובר בזה על הלאו דבל תוסיף (עיין בתוס' סוכה ל"א ע"ב ד"ה הואיל) אכן בזה ג"כ יש דיעות דמטור משמע דאינו עובר עד שיכין לשם מצות לולב ובא"ר מוכיח מהרא"ש דס"ל כהב"י (ודלא כר"י) דכיון שהוא בזמנו אפילו בסתמא ג"כ עובר אם לא דהוא מתכוין לשם נוי בעלמא ואית דאמרי דכיון דכל אחד לחודיה קאי ממילא אינו עובר ג"כ על בל תוסיף אבל מ"מ לכתחלה אסור מדרבנן לכו"ע דנראה כמוסיף (שם בסנהדרין בתוספות והרה"מ והר"ן) ושיטה זו הזכיר הגר"א בביאורו ואף דלענין אגד מקילינן לעיל בס"א לאוגדו במין אחר אף לכתחלה ולא חיישינן

להוספה שאני אגד דאינו נוטלו דרך גדילתו א"נ התם מוכח דאינו עושה למצוה אלא לנוי בעלמא משא"כ בעניינינו. הצובע את הלולב בצבע ירוק כדי שיהיה נראה לח אין בו משום בל תוסיף [שבועת יעקב ח"ב סימן כ"ח] ובספר א"ר מפקפק בזה ע"ש

Quatrième point : faire une même Mitsva plusieurs fois

L'étude est dédiée Léilouy Nishmat Hadassa bat Sarah

Et Lirfoua Chéléma de Myriam bat Aïcha et Esther bat Rakh'eli

Lorsque quelqu'un s'est déjà acquitté d'une Mitsva (comme par exemple la sonnerie du Choffar), transgresse-t-il Bal Tossif s'il la refait ? Quelles sont les conditions ?

Comment comprenez-vous la nuance apportée par Tosfot ? Confrontez leur avis à celui du Rachba ; y a-t-il une preuve qui permette de trancher ?

תוספות מסכת ראש השנה דף כח עמוד ב

ומנא תימרא דתנן - גבי זריקת דם תימה מאי אולמיה דהך מההיא דכהן שעולה לדוכן ויש לומר דגבי כהן שמתכוין לברך ולהוסיף יכול להיות שעובר אף על גב דלאו זמניה הוא אבל כאן שאין מתכוין להוסיף ואינו עושה אלא מחמת ספק אין לו לעבור אי לאו משום דחשיב זמניה אלא ודאי אמרינן דחשיב זמניה משום זמנין דאי מתרמי ליה בוכרא הדר מזה מיניה והוא הדין גבי כהן מהאי טעמא וא"ת הא דאמר בפ"ק (דף טז: ושם) למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן והא עבר משום בל תוסיף ועוד אמר בפרק בתרא (דף לד.) שלש תרועות נאמרו בר"ה שנים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים ואיכא למאן דאמר ב' מדברי סופרים והשתא עבר משום בל תוסיף אף על גב דכבר עבר ויצאו מכל מקום אי אתרמי ליה צבורא אחרינא הדר ותקע וחשיב זמניה ועוד דאפי' לאו זמניה כיון דמתכוין לשם מצוה עובר משום בל תוסיף דמסיק רבא בסמוך לעבור שלא בזמנו בעי כוונה וי"ל כדפרישית בפ"ק (דף טז: ושם) דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים וברכת כהנים נמי אפי' מברכין כמה פעמים לצבור אחד אין זה בל תוסיף אלא אם כן מוסיף ברכה אחת כגון יוסף (ה') עליכם ככם (דברים א) או כיוצא בה וכן אם נטל לולב כמה פעמים ביום או אוכל בפסח כמה זיתים של מצה אין זה בל תוסיף וכל הניתנים במתנה אחת אם נתן כמה פעמים במקום אחד אין זה בל תוסיף אלא אם כן נותן במקום אחר וכן בהדס וערבה שבלולב אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב אין זה בל תוסיף אפילו למ"ד צריך אגד אלא אם כן מוסיף מין אחר ומיהו תימה דלפי' זה אם היה נותן כמה חוטין בציצית וכמה פרשיות בתפלין בבית אחד לא היה עובר משום בל תוסיף ומסוכה אין להביא ראייה כאן מה שאין עובר בעשה ד' מחיצות אף על גב דאמרינן שתיים כהלכתן ושלישית אפי' טפח דכל שכן כשעושה ד' מחיצות טפי עדיף דהוי תשבו כעין תדורו

A quoi Tosfot Haroch repond-il ? Quelles sont ses deux réponses ?

תוספות הרא"ש מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

ותוקעין ומריעין כשהן עומדין. תימה הא קא עבר משום בל תוסיף, וכי תימא כיון דכבר יצא הוה ליה שלא בזמנו דלא עבר הא אמרינן לקמן בסוף ראוהו ב"ד גבי ברכת כהנים דאין הכהן מוסיף ברכה אחת משלו משום דלא עבר ליה זימניה כיון דאלו מתרמי ליה צבורא אחריני הדר מברך להו הכא נמי אי מתרמי ציבורא אחרינא הדר תקע להו, וי"ל דלא שייך בל תוסיף בעשיית מצוה אחת שני פעמים כגון כהן אם מברך וחוזר ומברך אפילו אותו ציבור עצמו או נוטל לולב וחוזר ונוטל וכן תוקע וחוזר ותוקע וכן מתנות בכור נמי אם נתן בקרן אחד שני פעמים,

ולא שייך בל תוסיף אלא המוסיף באותה מצוה כגון הטיל למוטלת או חמשה פרשיות בתפלין או שני תפלין ומתכוין להוסיף

שם דף כח עמוד ב

[...] ולא דמי להוסיף על שמונה חוטין בציצית דהתם המנין מקובל כנגד תרי"ג מצות ציצית גימטריא ת"ר וח' חוטין וה' קשרים י"ג, וכן נמי אם הוסיף פרשיות בתפלין המנין מפורש בפסוק כדאיתא בפ"ק (דסוכה) [דסנהדרין]

חידושי הרשב"א מסכת ראש השנה דף טז עמוד א

למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן. הקשו בתוספות והא קא עבר משום בל תוסיף, וא"א לתרץ דכיון דתקע והריע כשהן יושבין יצא, ואח"כ הוה ליה כעבר זמניה ואסיק רבא לקמן בשילהי ראוהו בית דין דשלא בזמנו לעבור בעי כונה דהכא נמי מתכוין הוא למצוה והילכך איכא משום בל תוסיף. והם ז"ל תירצו דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים, וברכת כהנים נמי אפי' מברכין כמה פעמים ביום לציבור אחד אין זה בל תוסיף אלא א"כ הוסיף ברכה אחרת משלו כגון ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם וכיוצא בזה, וכן אם נטל לולב וחזר ונטל ביום או אכל מצה וחזר ואכל כמה פעמים ביום אחד אין זה בל תוסיף, וכן הניתנין במתנה אחת אם נתן באותו קרן אפי' מאה פעמים ליכא משום בל תוסיף, והכא נמי אם תקע וחזר ותקע אפי' מאה פעמים באותו היום ואפי' מתכוין למצוה ליכא משום בל תוסיף. והם ז"ל טרחו להעמיד שיטה זו ולא עלתה יפה בידם. ומסתברא דלא קשה כלל, דלא אמרו התם דאיכא משום בל תוסיף אלא במה שהוא מוסיף מדעת עצמו כגון כהן שהוסיף ברכה משלו ואי נמי ישן בשמיני בסוכה במתכוין למצוה ואי נמי במה שאירע במקרה שנתערב מתן אחת במתן ארבע וכיוצא באלו, אבל במה שעמדו חכמים ותקנו לצורך אין כאן בל תוסיף דכבר אמרה תורה על פי התורה אשר יורוך. ותדע לך דהא שמיני של סוכה בזמן הזה מצוה של דבריהם וישנין ואוכלין בה למצוה ואף על גב דבקיאיין השתא בקיבועא דירחא, ומכריז ר' יוחנן היכא דמטי שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי אלמא כל לצורך ב"ד גוזרין ומוסיפין והרשות בידן, וה"ה בבבל תגרע לצורך כגון י"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת אף על גב דאמרה תורה תקעו עמדו וגזרו שלא לתקוע וכל זה לצורך והכא נמי לצורך ראו לתקוע ולחזור ולתקוע ומצוה לשמוע לדברי חכמים מלא תסור כן נ"ל

Etudier comment la Halah'a est tranchée :

בית יוסף אורח חיים סימן תרנא ד"ה אבל מאותם

טו, א אבל מאותם [ד'] המינים יכול להוסיף עליהם ובהדס שוטה שאינו עבות נחלקו בו הגאונים וכו'. בפרק לולב הגזול (לד'): אהא דתנן רבי ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד כתב הרא"ש (סי' יד) וכל הני שיעורי שלא לפחות מהם אבל להוסיף יכול ואין כאן משום בל תוסיף אפילו למאן דאמר לולב צריך אגד אלא אם כן מוסיף מין אחר כדמוכח בסוף פרק ראוהו בית דין (שם) והרמב"ם (פ"ז ה"ז) כתב אם רצה להוסיף בהדס כדי שתהיה אגודה גדולה מוסיף ומנויי מצוה הוא אבל שאר המינים אין מוסיפין על מינם ואין גורעין מהם ואם הוסיף או גרע פסול ואיפכא מסתברא דבהדס כתיב [מניינא] ענף עץ עבות ובערבה כתיב ערבי ומיעוט ערבי שתיים אבל כל מה שמוסיף בכלל ערבי הוא וחכמי פרובינצא הקשו עליו וחזר בו והכשיר הכל ויראה שכן באתרוג ולולב אין בהם משום בל תוסיף אף על גב דכתיב כפת ופרי עץ כיון שאינו מוסיף מין אחר והא דאמרינן (לה.) פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים וג' (כי היכי דמנכר לקיחה פרי אמר רחמנא ולא שנים וג') היינו לענין חובת לקיחה כלומר אם באת להצריך שנים וג' כי היכי דתנכר לקיחה פרי אמר רחמנא ולא שנים ובהדס שאינו עבות נחלקו הגדולים אם הוא מין הדס ויכול להוסיף ממנו לנוי בעל הלכות גדולות (הל' לולב לד ע"ג) כתב דהדס שוטה אפילו בהדי אסא אחרינא פסול ורב נטרונאי כתב אם יכול לעשות כולו מן העבות מצוה מן המובחר ואם אינו מוצא אלא שלשה הדסים עבות ממלא אותו הדס שוטה ושפיר דמי וכן כתב רב פלטיא מן המקרא היה משמע דשני מינין הן כדכתיב בעזרא (נחמ"י ח טו) ועלי הדס ועלי עץ עבות ואמנם אנו רואין שגדלים בערוגה אחת ושויין במראה ובקומה זה יוצאין עליו עבות וזה אין יוצאין עליו עבות ואפילו שפסלו הכתוב למצות הדס מכל מקום מין אחד הוא ואין כאן בל תוסיף מידי דהוה אסיב ועיקרא דדיקלא דאמר

לעיל (לא, לו): דאוגדין בו את הלולב לרבי יהודה אבל לא במין אחר משום דסבר לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה ליה חמש מינים אבל סיב ועיקרא דדיקלא אין בו משום בל תוסיף משום דמינא דדיקלא הוא אף על פי שאינו כשר ללולב ומה שחלקו הכתוב לשנים לאו משום דשני מינים נינהו אלא אמר להם עזרא שידקדקו ויחפשו להביא עבות למצות לולב ומעלי הדס יביאו הרבה לעשות סוכה עד כאן לשון הרא"ש ז"ל: ומדברי הראב"ד בהשגות (שם) גם כן נראה שסובר שאפילו באתרוג ולולב ליכא משום בל תוסיף והרב המגיד הקשה עליו מסוגיא דפרק המוצא תפילין (עירובין צה): דאמרינן התם בהדיא שהמניח שתי תפילין בראש עובר משום בל תוסיף ומה בין זה לשני לולבין והוא ז"ל כתב שמה שנראה לו לתרץ הסוגיות הוא שאם נטל שני לולבין הוסיף ועבר והוא שנטלן כאחד דומיא דתפילין אבל אם לקח עמו מין אחר לדין דקיימא לן (ל: לולב אין צריך אגד לא עבר משום בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כמוזכר בפרק הנחנקין (סנהדרין פח:)) ומכל מקום אין מוסיפין לכתחלה כמוזכר בפרק לולב הגזול (לא:)) כשם שאין פוחתין מהם כך אין מוסיפין עליהם והעמידוה שם אפילו למאן דאמר לולב אין צריך אגד והוא בלכתחלה כן נראה מדברי רבינו שכתב למעלה (ה"ה) ואין מוסיפין עליהם ולא כתב ואם הוסיף פסול וכאן כתב ואם הוסיף או גרע פסול ומכל מקום כל לנוי מוסיף הוא בין מינו בין מין אחר ורשאי לאגדו בכל מה שירצה ולזה הותר רבוי ההדס בין עבות בין שוטה וכן היה מן הגאונים שהיה מתיר תוספת הערבה דומה להדס וכבר השיב רבינו תשובה (סי' שיג מהד' בלאו) שכיון שלא מצינו בתלמוד היתר תוספת אלא בהדס אין להוסיף במין אחר עד כאן לשון הרב המגיד: ונראה מדבריו שלא באה לידו תשובת הרמב"ם לחכמי פרובינצא שהזכיר הרא"ש ובספר רבינו ירוחם (נ"ח ח"ד ס.) כתוב שכתב הרמ"ה בתשובה אם יוכל אדם להוסיף על שני בדי ערבה או לא כבר נשאלתי עליהם מאתכם פעם אחרת והייתי מורה בדבר לאיסור כדברי הרמב"ם ואחר כך העיד לי אדם גדול מחכמי פרובינצא שהוא עמד על תשובת הרמב"ם שחזר בו בסוף ימיו מדבר זה והורה בדבר להכשיר וכן הדעת נוטה להכשיר מאי טעמא ערבי נחל כתיב (ויקרא כג מ) ומשמע שנים ואפילו מאה כדרשינן (מכות ה:)) גבי עדים והעלה בסוף הילכך גבי לולב ואתרוג כיון דחד חד משמע אסור לאוסופי ואי הוסיף כיון דקיימא לן לולב אין צריך אגד אפילו אגדו ביחד האי לחודיה קאי והאי לחודיה נמצא שלא פסל וגבי הדס וערבה אפילו לכתחלה נמי ע"כ

שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרנא סעיף טו

לא יטול יותר מלולב אחד ואתרוג אחד, אבל בערבה והדס מוסיף בה כל מה שירצה; ויש מי שפוסל להניח הדס שוטה בלולב, נוסף על השלשה בדין עבות, ויש מתירין; והמדקדקים אינם מוסיפים על שתי ערבות ושלשה הדסים עבות

ביאור הלכה סימן תרנא סעיף טו ד"ה והמדקדקים וכו'

והמדקדקים וכו' על ב' ערבות ועל ג' הדסים עבות - הנה ב' ערבות הוא אפשר כדי לצאת דעת הרמב"ם שמתחלה היה דעתו לאסור בזה אבל בהדסים גם הוא מודה בה להתירא כמבואר בהדיא בדבריו דמסתמא הוא לנוי ואולי הטעם ע"פ סוד עיין בלבוש. ופשוט דהיכי שיש לו קצת ספק על איזה בד של הדס וערבה או שרואה שעליהם רכים מאוד ועלולים ליפול מאוד עליהם באופן זה פשוט דיוכל להוסיף כמה שירצה ואין למדקדק לדקדק בזה

Bon Limoud sur Matmidim
Et Hag Sameah!